

ELS BALLS D'ENVELAT

A OLESA

Primers de segle XX

Cobla Vila d'Olesa
Direcció: Bernat Castillejo

Producció executiva

Agrupació Cultural Folklorica Olesa Sardanista

Producció artística

Bernat Castillejo i Anna Costal

Enregistrament i mescla

David Casamitjana

Adaptació, arranjaments per a cobla i direcció

Bernat Castillejo

Cobla Vila d'Olesa

Elisabet Graells, flabiol

Xavier Terrones, tible

Xavier Ventosa, tible

Teresa Campos, tenora

Anna Costal, tenora

Carles Ferrés, trompeta

Càndid Rodríguez, trompeta

Pol Vilar, trombó

Maria Isabel Presas, fiscorn

Aïda Beltran, fiscorn

Joel Serra, contrabaix

Estudi històric i textos

Anna Costal i Fornells

Rapsoda

Josep Maria Pallarès Solé

Agraïments

Josep Maria Serracant

Portada i fotos: **Arxiu històric municipal d'Olesa de Montserrat.**

Descripció portada: "La Sociedad LA OLIVA, invita a V. al baile y pasa calle que se celebrará el día 8 à las 10 de su noche del presente mes.

Febrero 1902 . LA COMISIÓN. SEÑORA"

A la memòria de

Joan Soler i Prunera que fou President de la UEC d'Olesa durant molts anys, i que va procurar per la conservació d'aquest material,

i a

Jaume Jané i Barrull, també President de la UEC d'Olesa, qui ens va proporcionar el material per el seu estudi.

SALUTACIÓ 5

MÚSICA I BALL A LA CATALUNYA CONTEMPORÀNIA 6

UN NOU MODEL DE FESTA URBANA	6
LES ORQUESTRES D'OLESA	7
DELS BALLS VUITCENTISTES AL JAZZ	9
L'ENVELAT A LA PLAÇA DE CATALUNYA	11
EL FONS DE PARTITURES	12
RECREANT UNA FESTA MAJOR OLESANA	13
BREU DESCRIPCIÓ DELS BALLABLES	14
EL OLESANO,	
M. CASANOVAS G. *VALS*	14
DE OLESA A LA PUDA,	
FELIU MONNÉ (1864-1935) *PASDOBLE	15
LOS POLACOS,	
FRANCESC MONNÉ QUICO (1882-1959) *SCHOTISCH*	15
PANTIQUETA,	
AGUSTÍ MONNÉ I DINARÉS (1872-CA. 1939) *SARDANA*	16
NIU D'AMOR,	
ANDREU MONNÉ DURAN (1890-1935) *VALS BOSTON*	16
LA MARIPOSA,	
FRANCESC MONNÉ, ÀLIES QUICO (1882-1959) *POLCA*	17
EL OLESAN,	
JOSEP BOADA XELMO (1871- LMO A *PASDOBLE*	17
VIOLETTES,	
JAUME GUARDIOLA *FOXTROT*	17
SAMITIER,	
JOSEP MONNÉ DINARÉS (1878-1854) *PASDOBLE*	18
TIO NELLO,	
FRANCESC MONNÉ QUICO (1882-1959) *VALS-JOTA*	18

POESIES DE JOAN COCA I GRAU (1867-1936) 19

ELS NOIS D'OLESA	19
LA FESTA MAJOR	19
CARAMELLES	20
COBLES SOBRE ELS TEMPS QUE CORREN	20

◀ SALUTACIÓ ▶

Un envelat era, per definició, una construcció de caràcter efímer que complia funcions de sala de ball popular. Amb una estructura més o menys sofisticada, podia tenir parets de canyís i pista de terra acabada de regar o presentar elements més sòlids i una tarima de fusta que permetia més estabilitat als balladors i evitava la nosa de la inevitable pols. Un envelat havia de tenir vela, aixopluc fràgil que protegia de la climatologia incerta dels estius catalans. Del sostre de l'envelat d'Olesa en penjaven garlandes, banderetes i serrells que feien festa i convidaven a passar-ho bé. A l'envelat, també hi havia llotges on tothom descansava entre ball i ball refrescant-se amb begudes agradoses. Les llotges eren punt d'observació privilegiat que proveïa de matèria primera de qualitat els safareïjos de les setmanes a venir. L'envelat també eren parelles que dansaven i somiaven en un futur millor. "Nits de lluna plena, somnis d'envelat", com descrivia la popular cançó. Perquè, finalment, l'envelat era sobretot música popular: valsos, sardanes, pasdobles o música lleugera. I orquestres de diferent format. Ritmes harmoniosos que embolcallaven les parelles i les portaven amunt i avall.

L'Agrupació Cultural Folklorica Olesa Sardanista i la Cobla Vila d'Olesa han recuperat per a tots nosaltres aquells ritmes que van fer ballar generacions d'olesans, obres d'artistes locals que van fer de la nostra vila una població de referència.

A tots, gràcies per recuperar la nostra memòria i per deixar que les noves generacions gaudeixin del talent d'aquests insignes olesans. I gràcies també per donar l'oportunitat, a qui va arribar a conèixer aquells envelats i aquell ambient, de recuperar el seu record, ben segur que amb un punt de nostàlgia i molt d'enyor.

*Salvador Prat Asensio
Alcalde d'Olesa de Montserrat*

❖ MÚSICA I BALL A LA CATALUNYA CONTEMPORÀNIA ❖

Un nou model de festa urbana

Fins a principi de segle XIX les activitats festives estaven estretament vinculades al món laboral i eren molt diferenciades segons les classes socials. El ritme de l'agricultura i de la ramaderia, per exemple, marcava el temps de treball i de descans de bona part de la població. Els hisendats i els petit burgesos utilitzaven les festes i les reunions de societat per emparaular negocis, discutir de política o, simplement, per fer-se veure. Els gremis d'oficis celebraven les festes dels seus sants patrons i tenien uns dies determinats de descans setmanal.

Al llarg del Vuit-cents, i sobretot a la segona meitat de segle, però, els canvis polítics, socials i econòmics de la nova societat contemporània van transformar els ritmes laborals i festius. L'inici de la industrialització i la concentració de població a les ciutats va provocar la instauració d'un nou model de festa urbana i la fundació d'entitats recreatives per omplir el temps dedicat a l'oci. Es van construir nous teatres —com el Teatre Principal d'Olesa, de 1847— es van fundar casi-

nos de senyors i casinos d'obers, i els nous jardins, passejos i rambles van acollir tot tipus d'espectacles musicals al carrer.

En aquest nou context, els balls de societat es van consolidar com una de les activitats recreatives més rellevants. Es ballava per les festes majors i per Carnaval, però qualsevol excusa era apropiada per organitzar un sarau extraordinari —menys per Quaresma, és clar, que estava prohibit. Els casinos també organitzaven balls entre setmana i els mateixos socis s'encarregaven d'organitzar comissions per dispensar les entrades, vendre els refrigeris i pagar l'orquestra. A les dècades de 1870 i 1880 a Olesa de Montserrat es van fundar diverses entitats recreatives: la Liga de los Contribuyentes —un casino de senyors propietaris— i les societats La Armonia, La Unión i La Oliva. Més endavant es van fundar l'Ateneu Republicà i el Centro Recreativo Democrático. L'afició al cant coral també va persuadir els olesans en l'època d'efervescència de la Federació dels Cors de Clavé. L'any 1863 es va fundar la Sociedad Coral El Olivo, i trenta anys després, el 1892, El Progreso. Les societats corals també amenitzaven balls corejats: cantaven valsos, polques, americanes i altres balls de moda que els conciutadans ballaven a l'envelat o a les sales de ball públiques i privades.

Amb una activitat musical tan trepidant, el nombre d'orquestres de ball va créixer exponencialment, no només a Olesa, sinó arreu de Catalunya i d'Europa al llarg de tot el segle XIX. En aquella època les orquestres tenien un líder, que sovint era el compositor o arranjador dels ballables, i el caixet de la formació variava segons el prestigi d'aquest músic carismàtic. A la primera meitat de segle XIX es van fundar diverses orquestres de renom a Barcelona i la seva àrea d'influència: l'Orquestra Jurch, dirigida pel clarinetista del Gran Teatre del Liceu Josep Jurch i Rivas; l'Orquestra Els Muixins, fundada pels germans Pere i Baptista Muixí a Sabadell; o l'Orquestra Els fatxendes, també de Sabadell, liderada per Fidel Bosch àlies Fatxenda.

La llei de l'oferta i la demanda imposava als músics oferir novetats musicals contínues i llogar els millors virtuoses de la contrada. La música ja no era un entreteniment més, sinó una indústria potent que es movia en l'economia de mercat pròpia del nou règim. L'esclat de la societat de l'espectacle va afavorir un mercat d'instruments i de partitures que arribaven amb celeritat d'Europa a Amèrica i viceversa. Les òperes i les sarsueles es traslladaven als salons de ball, i tot un estol de professors de música laics —deslligats definitivament de l'enseyament musical de les capelles religioses i del règim militar— oferien els seus serveis en conservatoris i classes particulars.

Les orquestres d'Olesa

A Olesa de Montserrat, al llarg del segle XIX, també s'hi van formar molts músics i diverses orquestres. La creació de noves formacions, per tant, no va constituir un cas aïllat ni excepcional. Va ser fruit de l'impuls d'aquest nou model de festa urbana que també va arribar a les poblacions amb economies fonamentades en l'agricultura que començaven a tenir un important desenvolupament industrial —com va ser el cas de l'eix del Llobregat.

A la segona meitat del segle XIX a Olesa de Montserrat s'hi van formar quatre orquestres: l'Orquestra dels Boys, Orquestra Nois d'Olesa, l'Orquestra del Po i l'Orquestra dels Calsa o dels Independents.

El nombre de components d'aquestes orquestres variava dels set o nou fins a deu, onze i fins a vint o més músics segons l'ocasió i el preu del contracte. La plantilla més habitual i bàsica estava formada per dos o tres violins, dos clarinets, una flauta o flautí, dos cornetins, dos fiscorns o dos trombons, a vegades dues trompes, i un contrabaix. Aquesta formació era la mateixa amb la qual, per exemple, Johann Strauss (1805-1849) va escriure els seus primers valsos, la mateixa que es podia

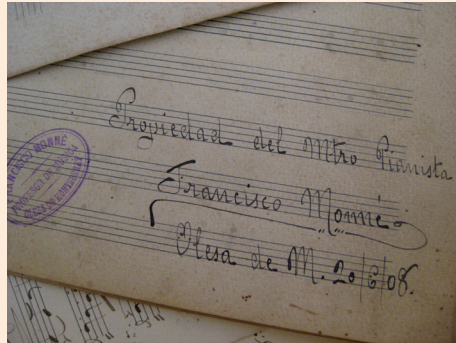

trobar a Barcelona o a diverses poblacions catalanes properes al litoral i a les comunicacions ferroviàries i per carretera, des de Figueres fins a Reus, passant per Olesa. I també la mateixa que a l'Empordà es transformava en cobla de plaça per interpretar les sardanes llargues.

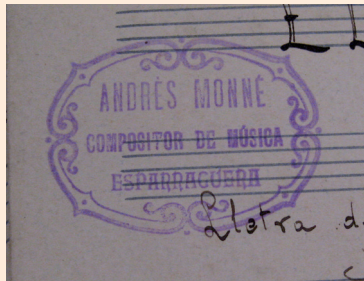
En general, es fa difícil poder precisar l'any de fundació de les orquestres, i les d'Olesa no són una excepció. Aquest fet es deu, a vegades, a canvis de

nom, a la incorporació i separació de músics, a la creació d'una orquestra que ja tenia antecedents però sense una denominació clara i, fins i tot, al falsejament de les dates per part dels mateixos músics quan, anys a venir, donaria prestigi tenir una història més antiga. Una altra característica que també compleixen aquestes formacions és l'alt grau de parentiu entre músics de la mateixa orquestra o, fins i tot, de les diverses orquestres. A Olesa hi trobem algunes nissagues musicals al llarg de més de tres o quatre generacions, com els Pascual, els Cortada, els Ubach, els Monné, els Dinarés, els Boada i els Sales.

L'orquestra dels Boys va ser fundada per Jaume Pascual, i la primera formació era de sis músics: Jaume Pasqual, un tal Eugeni, Jaume Tort, Joan Ribas àlies Ganso, N. Badia i Pau Pujol. S'anomenava l'Orquestra Boys en referència al sobrenom del seu líder, el Boy, i malgrat que la data de 1835 és bastant reculada per ser la de la seva fundació, podria ser certa. Segons el «Padron General de vecinos» d'Olesa de l'any 1872, Jaume Pascual va néixer l'any 1804 i, per tant, el 1835 ja rondava la trentena. La segona orquestra de la vila va ser l'Orquestra Nois d'Olesa, fundada per Pau Cortada i Singla entre l'any 1856 i el 1858. Cortada vivia al carrer Coscolls número 11 amb la seva esposa Magdalena Ribas i tres fills: Agapit, Joaquim i Fèlix. En anys anteriors a la fundació de l'orquestra, entre 1848 i 1854, Cortada havia estat l'organista del poble i havia format músics que després van ser intèrprets destacats de l'Orquestra Escalas de Barcelona, dels Fatxendes i dels Muixins de Sabadell, i dels Trullassos de Terrassa. La formació inicial dels Nois d'Olesa podria haver estat formada per: Jaume Duran, Llorenç Dinarés, Josep Fabrès, Salvador Alavedra àlies Guindo, Marian Boada, dos germans Ubach i dos germans Monné.

La nissaga dels Monné va liderar l'Orquestra fins a l'escisió de l'any 1916. Els iniciadors van ser tres germans: Fèlix Monné i Batallé (n. 1840), Feliu Monné i Batallé (n. 1864) i Agustí Monné i Batallé (n. 1850). I els fills d'aquests van conti-

Jaume Pascual, nebot del Boy; Joaquim Jaume Pascual; Emili Martinella, nebot dona Maria Martinella; Josep Matas Tort, i dos fills de Pau Cortada dels Nois d'Olesa, Agapit i Fèlix Cortada. Per tant, les dues branques musicals dels Pascual i els Cortada es reunien en aquesta nova formació musical. Posteriorment, a la primera dècada del segle XX, a l'Orquestra del Po s'hi va afegir una altra branca familiar de músics, els Boada. El patriarca d'aquesta nova nissaga va ser Josep Boada i Badia, àlies Xelmo, un músic de cornetí excepcional que va ser lloat arreu on actuava, i els seus dos fills, Felícia i Joaquim.

Finalment, l'Orquestra dels independents o dels Calsa va encetar una altra nissaga familiar, la dels germans Ubach: Jaume, Joaquim i Salvador Ubach, a més d'Alfons i Joan Ubach, segurament també emparentats. Completava la formació el músic Josep Torres, de cal Sastre Xalà, en Mayans i en Ramon Vidal.

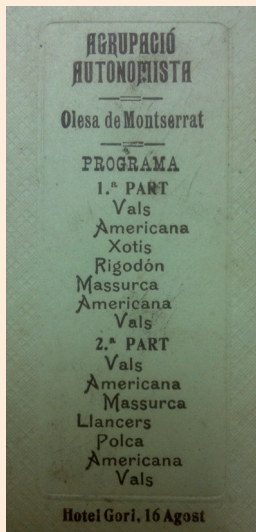
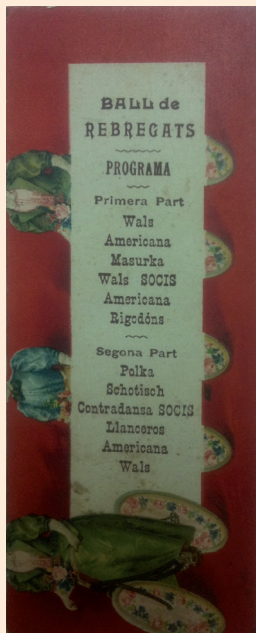
Dels balls vuitcentistes al jazz

El repertori de ballables des de mitjan segle XIX i fins la Guerra Civil es va anar transformant a mesura que també es transformava la societat catalana. A mitjan del Vuit-cents es van posar de moda diversos balls provinents del centre d'Europa, com la polca o el schotisch (que no tenia res a veure amb el xotis castís i madrileny del tombant de segle XX) i, sobretot, un ball de ritme pausat i càlid provinent de Cuba, l'americana o havanera. Les contradanses i els minuets d'Antic Règim van ser substituïts per aquests balls de parella que permetien més contacte físic entre els joves —per escàndol de les mares!— i alguns balls col·lectius com el can-can, els llancers o els rigodons van animar uns saraus que s'allargaven fins a les hores menudes. La majoria de ballables portaven títols que avui ens poden semblar curiosos, o fins i tot naïfs, i que són molt indicadors d'una època. Fins als anys 1880, approxi-

nuar la tradició: Agustí i Josep Monné i Dinarés (fills de Fèlix), Andreu Monné i Duran (fill de Feliu), i sobretot el cosí germà d'aquests, Francesc Monné i Casanovas (1884-1959) àlies Quico.

Entre els anys 1874 i 1875 es va formar una tercera orquestra, anomenada la del Po. Tot i que era una nova formació, estava integrada per membres de les nissagues musicals d'Olesa que ja hem esmentat. Va estar integrada, en diferents èpoques difícils de datar, per: (àlies Po), Joan i Josep Pascual, fills de de Jaume Pascual per part de la seva

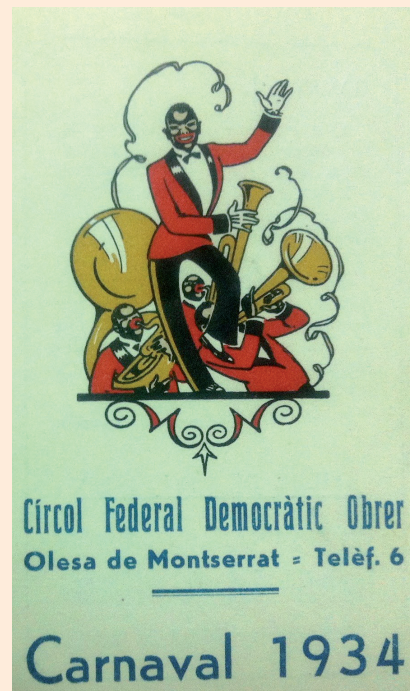
madament, la majoria de títols eren en castellà, i hi trobem referències a begudes espirituoses, com la polca Anís el Velocipedo, d'Albert Cotó, o a invents de la modernitat, com el schotisch El el ascensor de Francesc Monné. Aquest repertori de ballables va estar en voga fins que a les primeres dècades del segle XX, i malgrat que la majoria de ritmes no eren pròpiament «catalans», van assumir-se durant molts anys com a propis de les festes majors, i van consolidar-se com a balls de tota la vida.

Entre els anys 1920 i fins a principis dels anys 1930s, aquest repertori va fer un gir. La projecció de les primeres pel·lícules sonores de Hollywood, l'arribada de discos americans, i la gran circulació de partitures de l'altra banda de l'Atlàntic van portar a Catalunya nous ritmes, nous títols, nous instruments i una idea renovada de la música de ball. La irrupció d'aquesta música americana va fer pensar a més d'un crític musical de Barcelona que la vida de les orquestres de festa major de tota la vida estava en «plena decadència, en franca fallida. I és que avui, diuen, encaixa més amb l'esperit del temps la música estrident del jazz».

Catalunya s'emmirallava en la nova potència mundial i començava a importar instruments típics de les bandes de jazz americanes, com el saxòfon o la jazz-band —tal com s'anomenava en aquella època la rudimentària bateria. Per interpretar aquella música ja no era necessària una orquestra de deu, onze o dotze músics, les orquestrines només necessitaven cinc o sis components. Aquelles noves formacions tampoc van interessar a un sector social que veia perillar les cobles i les orquestres de festa major. Als anys vint, aquella nova sonoritat era, per a alguns, sinònim d'una «fusió de sons semitonats, grafalluts, acompanyats d'una dicció adulterada i destructora». I el 1932, Josep Maria Soler, antic director de la cobla-orquestra La Principal de La Bisbal, encara afirmava de manera contundent: «Quin contrast més violent! La cobla és tot claredat, vida, brillantor. L'orquestrina és monotonía, fressa de ferros i sonoritats brunes».

Els balls de moda americans que van arribar a Catalunya van ser diversos: one-step, blues, stop-fox, black-botom, skating-boston, cake-walk, fox-trot. La imaginació dels líders de les orquestres per posar-los títol també va ser notòria.

Moltes orquestres van adaptar-se als canvis, incorporant al seu nom la paraula «orquestrina», o la paraula

En aquest context, moltes formacions es van fundar o refundar a partir d'escissions i canvis de músics d'orquestres anteriors. Es va fer molt evident un canvi generacional i fins i tot es van provocar separacions en músics d'una mateixa nissaga. Aquest va ser el context de l'escisió de l'Orquestra Nois d'Olesa, una de les orquestres que va adquirir més prestigi a al comarca.

El 1917, vuit músics de l'orquestra, liderats per Francesc Sales, van decidir escindir-se i fundar una nova orquestra: La Moderna Orquesta Nois. S'hi van afegir tres músics, el fill del director, Llorenç Sales, a més de Ramon Vidal i Pere Torruella. Per altra banda, la resta de músics de l'antiga Orquestra, liderats per Francesc Monné, àlies Quico, van continuar l'activitat sota el mateix nom, Nois d'Olesa. Mentre en altres contrades la separació de músics i refundació d'orquestres es va realitzar d'una manera més o menys pacífica, a Olesa el problema va sorgir en què les dues formacions van voler continuar amb la legitimitat de la marca comercial que durant anys havia donat prestigi: Nois d'Olesa. La de Llorenç Sales va apostar per afegir la paraula «moderna», i va ser de les primeres a canviar el repertori i els instruments pels americans; la dels Monné va defensar la via contrària, la de ser l'orquestra «veritable», «la de sempre». En qualsevol cas, també l'Orquestra Nois Monné també es van modernitzar, i fins i tot van americanitzar-se el nom com a The Blanc Jazz, amb el lema «Joventut, Art, Alegria».

«moderna». Per cridar l'atenció i avisar als clients que aquella formació portava en repertori els balls moderns, fins i tot algunes van canviar tot el nom i el van americanitzar. Així van començar a aparèixer noms com: Orquestrina Mickey Jazz de Gavà, Orquestrina Black Blue Jazz d'Anglès, Orquestrina Jazz New York de Tortellà o l'Orchestra Drums Hollywood de Barcelona. Aquestes formacions tenien un element en comú: músics que apostaven pel canvi i confiaven que els nous ballables serien el futur de la música de ball del país.

Hi va haver orquestres, però, que van incorporar a la propaganda o al propi nom de l'orquestra altres atractius: com el prestigi de l'antiguitat de fundació amb la paraula «antiga», i els valors d'una pràctica tradicional. A l'inici, aquestes orquestres no van perdre clientela, al contrari, perquè tot un sector de la societat catalana, la més conservadora, estava en contra dels balls americans. Poc a poc, però totes es van haver d'adaptar al canvi, sobre tot a les portes dels anys trenta.

L'envelat a la Plaça Catalunya

Després de la Guerra Civil, als anys quaranta i cinquanta, Olesa de Montserrat va continuar celebrant la festa major a les diferents entitats de la vila. Però la situació política i social havia canviat radicalment. El règim franquista —amb Sección Femenina inclosa— va prendre el control de les activitats lúdiques i a Olesa, com arreu de Catalunya, el Consistori va començar a participar activament en el lloguer de les orquestres per a les sardanes i el ball, un intervencionisme actiu i amatent.

Una de les novetats va ser la ubicació d'un envelat a l'actual Plaça Catalunya, al costat del mercat. Tenia forma rectangular, s'hi entrava pel carrer d'Alfons Sala i tenia l'escenari al costat oposat de la porta. Segons recorden els veïns, les lones que es feien servir per a les parets laterals externes normalment eren teixides amb ratlles amples i de colors vistosos. De la part interior, el perímetre de l'envelat es decorava amb una varietat de cortinatges interns que donaven un toc de distinció i d'elegància. Les grans làmpades, suspeses del sostre, il·luminaven la pista de ball i les llotges que l'envoltaven. L'envelat era ideal per a les nits encara fresques de juny, però feien suar de valent als sardanistes perquè les ballades es feien a la una de la tarda, quan el sol picava amb força. I malgrat que en dies de pluja la carpa minorava l'aigua, no sempre es podien evitar les molestes goteres.

Els preus de l'entrada van anar variant amb els anys, però es distingien almenys dos tipus de tiquets: l'entrada general i les llotges. L'entrada general donava accés a les cadires que hi havia a peu de pista i sense numerar, és a dir, que si la pista era plena poca cosa podien veure. Les entrades de llotja se sorteaven amb antelació al primer dia de la festa. Cada llotja tenia sis seients i n'hi havia de diferents preus segons la ubicació. El dia del sorteig era molt esperat, tot i que sempre hi havia qui arribava tard i es quedava sense aquests preuats seients.

El dia final de la festa major les autoritats donaven a conèixer la Pubilla de l'any, i el Sr. Alcalde obria el ball de parella amb la noia afortunada. Aquest certamen es va celebrar per primera vegada l'any 1959, i la primera pubilla va ser Maria Lluïsa Paltor.

La música dels Nois d'Olesa Monné El fons de partitures

La Unió Excursionista de Catalunya d'Olesa de Montserrat, una entitat dedicada a promoure l'excursionisme, així com la cultura i les tradicions, conserva actualment un fons de partitures d'alt valor històric i musical. L'entitat olesana va tenir una intensa activitat musical als anys centrals del segle XX, moment en què va rebre un nombre important de partitures del músic i compositor Francesc Monné i Casanovas (1882-1959), àlies Quico, director de l'Orquestra Nois d'Olesa i posteriorment de l'Orquestra Nois d'Olesa Monné.

L'extensa cronologia de les obres musicals que inclou aquest fons, des de mitjan segle XIX i fins els anys trenta del segle passat, permet acostar-nos a les diversions, l'espectacle i la cultura musical d'Olesa de Montserrat fins a l'esclat de la Guerra Civil. D'una banda hi trobem un gruix important de partitures per a piano copiades, arranjades i compostes per Francesc Monné. De ben jove va destacar com a pianista, i ofería vetllades musicals al cafè del seu pare, al carrer Beat Oriol núm. 3 (avui Sant Josep Oriol, al costat de l'antic Teatre Principal). També hi ha diverses partitures per a

veu i piano —en general àries i duos de les sarsueles més populars—, i alguns acompanyaments per a cor, ja que en aquell cafè el mestre Quico Monné hi va començar a organitzar l'Orfeó Montserrat.

La música religiosa, amb números de La Passió, una Missa Festiva completa per a orquestra, i fins i tot dos ofertoris fúnebres per a piano, contrasta, i molt, amb diverses partitures satíriques i picants típiques de principis de segle, com els cuplets. Aquestes últimes, documenten molt bé una altra faceta de Quico Monné al capdavant del Terceto Montserrat, un grup format pel mestre Monné al piano, pel baríton Joan Coca —l'autor dels poemes que acompanyen aquest enregistrament— i el tenor Miquel Vaqué. L'any 1908 cantaven, per exemple, unes Coses del dia a duo que feien així: «Les desgràcies més terribles sobre Espanya van caient / i el govern igual que el poble / han perdut l'enteniment. / No sabem pas on girar-nos / que no hi exposem la pell / puig tenim tots més o menys / un ull de poll al cervell».

La major part del fons, tanmateix, el constitueixen ballables de moda. Una gran part estan escrits per a piano, copiats o arranjats pel mateix Francesc Monné. I també n'hi ha d'altres arranjats, és clar, per a orquestra amb el segell dels Nois d'Olesa Monné. Entre aquests ballables hi trobem partitures estretament relacionades amb la vila, com els pas-dobles El Olesan de Josep Boada i De Olesa a la Puda de Feliu Monné o el vals El Olesano de M. Casanovas. Alguns d'ells, a més, posen de manifest l'alta qualitat dels músics que integraven formacions de tant renom com Els Nois d'Olesa. Ho demostren partitures com Mi Juventud. Americana con variaciones de Flautín de Feliu Monné o La Cierva. Danza de trombón de Salvador Furés, que requereixen un alt nivell tècnic de l'instrument.

A banda de l'interès local d'aquest fons, destaquen dues partitures de Josep Jurch i Rivas, músic i compositor que va formar ser durant molts anys el primer clarinetista del Gran Teatre del Liceu i que també va liderar la seva pròpia orquestra. El fons de Jurch i Rivas es conserva entre la Biblioteca-Museum Víctor Balaguer i la Biblioteca de Catalunya, i podem assegurar que els arranjaments per a petita orquestra de les obertures d'Otello i de Stiffelio dues òperes de Giuseppe Verdi són les úniques còpies que es conserven. Es tracta de partitures són autògrafes, totalment inèdites i, per tant, d'un alt valor pel patrimoni musical català.

Recreant una festa major olesana

A partir del fons de partitures de Francesc Monné, avui propietat de la UEC, el projecte Els balls d'envelat a Olesa ha recuperat una selecció de músiques que podien haver formar part de la festa major de la vila entre les dècades de 1910 i de 1920. La festa major d'Olesa s'escau per Sant Joan, i entre el dia 23 de juny a la nit i els dies següents, els centres recreatius de la vila es disputaven la clientel·la: el Círcol, el Salistes, la Fraternitat «Casino Recreativo Olesanés» (conegut encara avui com El Salistes), a la Fraternitat Republicana, el Círcol Tradicionalista, el Centre Cultural Recreatiu Obrer (conegut com el Círcol i situat a l'actual Plaça de la Sardana), o al mateix Hotel Gori (actual edifici de l'Ajuntament d'Olesa). Tots aquests espais anunciaven amb profusió de detalls i de paraules atractives el seu programa de festejos. L'ay 1924, per exemple, el Círcol destacava les «airoses sardanes», el «selecte concert», «l'elegant ball de tarda», el «grandiós ball» de nit el dia 24 de juny, i el «concert superior» o el «lluït ball de societat» del dia següent. El mateix casino també desta-

cava amb lletres ben grans i vistoses les orquestres de Barcelona i de Palafrugell que van contractar aquell any, L'Artística de Barcelona, «orquestra popularitzada i aplaudidíssima» i La Principal de Palafrugell, «cobla que ha assolit arreu on ha anat sorollosos èxits».

Les orquestres de la vila, la del Po i els Nois d'Olesa Sales i Nois d'Olesa Monné, alternaven amb diverses orquestres llogades de fora —com la cobla-orquestra Els Montgrins, la cobla Antiga Pep, l'orquestra Demons i moltes altres—, i ahora les de casa també tenien molt de renom en altres poblacions catalanes.

Tan unes com les altres portaven en repertori tota la música que calia per amenitzar una festa major sencera: des de les sardanes del matí, el concert-vermut, el concert de tarda, i el ball de nit. Aquesta estructura de festa major va durar molts anys i es va estandaritzar arreu de Catalunya. El futbol i el cinema sonor van començar a entrar amb força als programes dels anys trenta, però la música continuava essent el principal reclam en una època en què el ball encara i les reunions socials encara constituïen la raó de ser de les festes.

A partir del fons de partitures de la UEC, s'ha fet una selecció per tal d'escollir deu peces adients per integrar l'enregistrament que ha realitzat la Cobla Vila d'Olesa. Els criteris principals de selecció han estat quatre. En primer lloc s'han escollit ballables que incloguessin al títol alguna referència a Olesa de Montserrat, i en segon lloc s'han prioritzat les obres d'autors locals, la majoria membres de la nissaga Monné. Evidentment, també s'ha tingut molt en compte la qualitat musical de les peces i, finalment, s'ha valorat la diversitat de ritmes, per tal que recollissin un ampli ventall de tipologia de ballables de l'època.

Breu descripció dels ballables

El Olesano, M. Casanovas G. * vals *

El vals que enceta l'enregistrament del disc va ser escrit pel compositor M. Casanovas G., del qual només en sabem la informació que apareix en en segell imprès a la partitura, que vivia o tenia el negoci al carrer Sepúlveda núm. 178 2n pis de Barcelona. En el fons de la UEC s'ha conservat aquest i un altre ballable, el vals obligat per a dos trombons El monje. En altres fons musicals, com el de l'Arxiu Comarcal de Ripoll, també hi trobem altres títols, com els schotisch El aristócrata i Los periodistas, les americanes Berta i Eloïsa, la masurca La traviesa, o la polca Amelia.

La data de composició de El Olesano no apareix a la partitura, però per les seves característiques podem datar el vals entre les dècades de 1860 i 1880. L'arranjament per a cobla parteix de les partitelles originals per a dotze músics: flauta, dos clarinets, dos cornetins, dos trombons, fiscorn, dos violins primers, un violí segon i un contrabaix.

El vals no comença fins després d'una llarga introducció, tal com era habitual a la segona part del segle XIX. Aquesta introducció, en aquest cas a tempo andante maestoso, tenia la funció d'avisar els balladors de l'imminent inici del nou ball. El vals es repetia fins a tres vegades, i a la segona i tercera repetició s'interpretaven dues variacions en les quals augmentava la dificultat de l'execució musical, amb una figuració més ràpida, i donava al vals una major varietat i diversió.

Darrera la partitella de flauta, un dels instruments solistes del vals, hi escrit a llapis «Vals socios». Segons Jordi León, el vals-socis era un ball de llüiment solista que tenia

una coreografia especial: mentre els socis del casino en qüestió passejaven per la sala de ball fent voltes concèntriques i els no socis ballaven, en arribar el fragment de les variacions i de llüiment solista, s'intercanviaven els papers.

De Olesa a la Puda, Feliu Monné (1864-1935) * pasdoble *

Feliu Monné i Batallé era l'oncle de Francesc Monné àlies Quico. Autor de diversos ballables per a orquestra, música per a gralla i sardanes per a cobla, es va establir a Esparreguera. Va formar part de l'Orquestra Nois d'Olesa Monné, va dirigir diverses agrupacions corals i es va dedicar a l'ensenyament musical.

L'arranjament per a cobla d'aquest pasdoble parteix de deu instruments: un flautí, dos clarinets, dos cornetins, dos trombons, dos violins i contrabaix. La data de composició no apareix a la partitura, però podem situar-la aproximadament entre les dècades de 1870 i la de 1880. Al revers de les partitelles Feliu Monné hi va escriure un altre pasdoble, titulat El simulacro.

El balneari de la Puda era un lloc d'atractiu turístic i mèdic, que va gaudir de molta popularitat sobretot al darrer terç del segle XIX. A inicis del segle XX, la burgesia barcelonina que estiuejava a l'Hotel Gori hi anava per aconseguir millores de salut gràcies a les aigües sulfuroses, un recorregut amb carruatges que l'hotel posava a disposició dels seus hostes.

Los polacos, Francesc Monné Quico (1882-1959) * schotisch *

Francesc Monné va escriure aquest schotisch per a piano. Potser el va compondre en les vetllades que amenitzava al cafè del seu pare. També va escriure dos altres schotisch de títol semblant, com si conformessin un cicle un conjunt: Los Chinos i Los Boers.

L'origen geogràfic del schotisch és incert, ja que l'etimologia que el situa a Escòcia no és fiable; és més probable que vingui del centre d'Europa. Aquest ball de parella es va fer molt popular, i va arribar a Catalunya entre els anys 1846 i 1848. El ritme és a quatre temps i es caracteritza per unes cadències pausades.

La majoria de compositors catalans de la segona meitat del segle XIX van escriure schotisch per a orquestra de saló, com el mateix Pep Ventura, amb títols com El viajero, Me voy a Cuba o El gallardo. Anys més endavant va tenir tan d'èxit sobretot gràcies al gènere chico que fins i tot hi ha qui creu que té origen madrileny. El compositor de Peralada Josep Serra i Bonal també va escriure algun schotisch per a cobla, com El piloto i El coracero.

Pantiqueta, Agustí Monné i Dinarés (1872-ca. 1939) * sardana *

Fill de Fèlix Monné Batallé i de Francesca Dinarés, Agustí Monné era cosí de Francesc Monné Casanovas i germà de Josep Monné Dinarés. Vivia a Barcelona i va compondre diverses sardanes. Entre elles, Pantiqueta, una partitura de l'any 1931 que va dedicar a l'organització de l'Aplec de Mollet del Vallès, que se celebrava al bosc de Can Pantiquet.

De totes les músiques d'aquest enregistrament, aquesta és l'única que no pertany al fons de la UEC d'Olesa de Montserrat. Tanmateix l'hem escollit pel seu autor, familiar directe dels Nois d'Olesa Monné i per seva qualitat musical. No ha calgut fer-ne un arranjament atès que ja va ésser escrita per a cobla en la instrumentació habitual, però les partitelles originals han estat revisades per Bernat Castillejo.

Niu d'amor, Andreu Monné Duran (1890-1935) * vals boston *

Andreu Monné era fill de Feliu Monné Batallé (que no s'ha de confondre amb Felix Monné, germà de Feliu) i cosí d'Agustí i Josep Monné Dinarés i del Francesc Monné Casanoves. De família olesana, va néixer a Esparreguera.

El vals boston, o senzillament boston, és un ball de saló lent molt relacionat amb el vals. Es va originar als Estats Units a la dècada de 1870 i ràpidament es va estendre a Anglaterra, tot i que no es va popularitzar al continent europeu fins a principis del segle XX. Es ballava arrossegant els peus en passos llargs, i servia per descansar després d'altres balls més moguts i atlètics, com la polca.

L'arranjament per a cobla parteix d'una partitura per a piano. Després d'una breu introducció comença el vals, amb una característica melòdica basada en el repòs sobre una nota, un joc musical i coreogràfic que convidava a lliscar els peus suaument per la pista de ball.

La mariposa, Francesc Monné àlies Quico (1882-1959) * polca *

La polca és un ball originari de Bohèmia, una de les tres regions que conformen l'actual República Txeca. Data aproximadament de la dècada de 1830, i és un ball de parella de tempo ràpid a dos temps.

L'arranjament parteix d'una partitura per a piano, i té les mateixes característiques de grafi i de paper que el schotisch Los polacos. Per tant, és possible que aquests dos ballables fossin escrits amb poc temps de diferència. Al fons dels Nois d'Olesa Monné n'hi ha tres més de polques per a piano de Francesc Monné: La zalamera i La reforma. Aquests títols en castellà indiquen que aquests ballables devien ésser escrits a la darrereria del segle XIX.

El Olesan, Josep Boada Xelmo (1871- 1949) * pasdoble *

Josep Boada vivia al carrer Argelins núm. 15 amb la seva esposa, Margarita Alavedra, la sogra, Josefa Casasayas, i el seu fill Felicià. Era el cornet més prestigiós de la comarca, i totes les orquestres se'l disputaven. Segons el setmanari El Mirador de Barcelona, per quaresma, l'època de l'any en què les orquestres feien (i continuen fent) els canvis de músics, «tota l'atenció del poble d'Olesa estava concentrada a veure si el Xelmo seguiria tocant amb l'orquestra Nois o es passaria a l'orquestra Po o viceversa. I els comentaris eren per a tots els gustos i per a totes les tafeneries». Josep Boada, com altres cornetins i fiscorns, cobrava un sou fix, un privilegi de divo del qual molts pocs músics podien gaudir.

El pasdoble El Olesan està escrit per a onze instruments: flautí, dos clarinets, dos cornetins, dos trombons, fiscorn, dos violins i contrabaix. Les partitelles no porten data, però les característiques del document ens permeten datar-lo a la dècada de 1890, aproximadament. Per altra banda, hi ha partitelles afegides, senyal que aquest pasdoble es va continuar interpretant al llarg dels anys. En alguns d'aquests «afegits», el títol canvia de «El Olesan» a «El Olesanés».

Violettes, Jaume Guardiola * foxtrot *

Aquesta partitura va ser publicada al setmanari il·lustrat El hogar y la moda, una de les primeres revistes femenines de Barcelona. El primer número es va publicar l'any 1909, i va gaudir de molta popularitat a principis de segle. El seu suplement és, encara avui, una de les revistes del cor més llegendades,

una publicació que als seus inicis tractava temes literaris: Lecturas.

L'aparició de partitures per a piano en revistes femenines va convertir-se en una pràctica bastant freqüent a partir de la segona meitat del segle XIX. Era habitual que les noies de famílies burgeses aprenguessin a tocar el piano. Quasi mai arribaven a tocar en públic perquè no era ben vist, i només participaven musicalment en festes familiars.

Amb bastanta probabilitat Francesc Monné va adaptar aquesta partitura per a piano a la formació d'orquestra. Les indicacions dels acords sobre la partitura indiquen que va ser utilitzada com a guió. Ben segur va ser interpretada per l'Orquestra Nois d'Olesa Monné a partir de l'any 1917, ja que es tracta d'un foxtrot, un dels balls americans de la nova onada de ballables. La instrumentació de Bernat Castillejo —en especial els detalls harmònic i l'ús de les sordines cup en les trompetes i el trombó— dona a aquest ballable un color molt propi d'aquella època. Malauradament no coneixem cap detall del seu autor, Jaume Guardiola. Fins i tot podria ser que es tractés d'un pseudònim.

Samitier, Josep Monné Dinarés (1878-1854) * pasdoble *

Josep Monné vivia a Esparreguera i era cosí de Francesc Monné. Va ser violinista de l'Orquestra Nois d'Olesa Monné i, als anys vint, també n'era el director. El gener de 1924 va dedicar aquest pasdoble al centrecampista del Futbol Club Barcelona Josep Samitier i Vilalta (1902-1972). Entre els anys 1918 i 1933, Samitier va viure una gran època al Barça, amb dotze campionats de Catalunya, cinc copes d'Espanya i una lliga, i amb més de tres-cents gols va encapçalat el rànquing de golejadors del club. L'arranjament d'aquest pasdoble parteix d'una orquestració per a flauta, dos clarinets, dos cornetins, un fiscorn, dos trombons i segurament dos violins i un contrabaix —malgrat que dels instruments de corda només se n'ha conservat el primer violí. Bernat Castillejo, en fer l'arranjament per a cobla, ha incorporat al compàs núm. 30 un fragment de l'actual Cant del Barça en el paper del trombó.

Tio Nelo, Francesc Monné Quico (1882-1959) * vals-jota *

Aquest vals-jota està dedicat al valencià Manuel Tomàs, conegut amb el sobrenom de Tio Nelo, un popular venedor de gelats, orxata de xufa i bunyols de la Barcelona del segle XIX. L'any 1837, Tomàs preparava els bunyols al primer Café de los Valencianos que es va obrir a la Ciutat Comtal, i el 1844 va inaugurar un establiment als porxos de Xifré que també es va fer molt popular. L'anunci del local deia així: «El buñolero conocido por Nelo Valenciano, que todos estos años ha estado situado en el Café de los Valencianos, junto a la puerta del Mar, se ha trasladado al pórtico de Xifré, frente a San Sebastián, donde ofrece servir al público con igual esmero que antes. Ha rebajado el precio de los buñuelos de superior calidad al ínfimo de 12 cuartos la libra y continua sirviendo licores como tiene de costumbre a 4 cuartos la copa. También hace buñuelos de los finos llamados robiols muy excelente al precio de 20 cuartos la libra».

Habitualment els vals-jota tancaven els balls de tarda i els balls de nit, amb el seu ritme trepidant que anunciava el fi de festa. Per aquest motiu també l'hem escollit per tancar aquest disc que ofereix un recorregut pels balls que l'Orquestra Nois d'Olesa Monné oferien en viles i ciutats catalanes en l'època de màxima esplendor dels balls d'envelat.

POESIES DE JOAN COCA I GRAU (1867-1936)

Nascut a Sabadell en una família humil, Joan Coca va fixar la seva residència a Olesa de Montserrat. Va treballar a Can Sedó i es va establir al carrer Argelines amb la seva esposa Pepeta Sastre del cal Jaumet del Bernat. Va dedicar el seu temps lliure a la música, a la poesia i va ser un actor destacat del Círcol, del Centre Tradicionalista i del Casal Castequístic. Juntament amb Quico Monné i Isidre Grau va formar part del Trio Montserrat, amb un repertori d'òperes, sarsueles i cançons humorístiques. Per la seva relació amb Quico Monné i per l'avinentesa dels temes, hem trobat adient incloure aquestes quatre lletres de Joan Coca en aquest treball discogràfic

Els Nois d'Olesa

Els músics mes alegrois
són els de l'orquestra Nois.
Sabem complir amb los seus treballs
i "ademés" de ser trempats,
son per tot arreu molt celebrats
perquè tocan bons ballables.
Si molt agraden tocant
molt més agraden cantant.
La dirigeix un artista
que'l coneix quasi tothom,
per'xò va adquirint renom
perquè és molt bon pianista.
L'altra orquestra, que "Nois" es titula,
la marca que's falsa i es fula.
Som nosaltres "Els Nois" verdaders
Si ells se'n diuen, ¿sabeu perquè és?
Per fer força lloguers.

La festa major

Aquesta hermosa diada
que tot poble, cada anyada,
celebra amb tant regosig.
Qui no la sent amorosa?
Qui no la troba agradosa?
Qui no l'espera amb desig?
Les societats es preparen
i amb despeses no reparen
perquè tinga lluïment.
I programes confeccionen,
que a companys i socis donen
promeses d'esbargiment.
Envelats, concerts, ballades,
serenates i cantades,
concursos i Jocs Florals;
la gran Sardana a la Plaça,
que nostres cors, arrebassa
i espectacles teatrals.
Els joves, plens d'arrogància
llueixen amb elegància
vestits nous, ben etxurats
i les noies habillades
amb les modes estrenades,
deixen cors enlluernats.

Caramelles

Som un pom de jovenets
de la primera volada,
amb el cap ple d'il·lusions
i la butxaca escurada.
El bigoti, ens treu el nas
i anem molt estrets de molles,
ja comencem a sentir
de l'amor, les pessigolles.
Nina salau!
Si el nostre cant et plau,
acolleix-lo somrient
i al cistellet...
posi al menys, un ralet.
Joves Fadrins,
tots anem amb bons fins
i quan ja ens hagin quintat,
quant més hi feu...
sereu escollides
per prendre estat.

Cobles sobre els temps que corren

Avui totes les dones
vesteixen elegants
i ensenyen unes coses
que no's veien abans.
Obertes de pitrera,
pintades de vermell,
van curtes de faldilles
i curtes de cabell.
Les que ensenyen més coses
perquè la moda empeny,
anant curtes demostren
que són curtes de seny.
De cigrons i bacallà
no tothom en pot menjar.
S'han apujat les mongetes,
l'arròs, la carn, el pernil,
les costelles de barril,
el formatge i les galetes.
També tenim bastant alts
el preu de molts animals.
Al mercat, tot es disputa,
tot escanya al comprador,
i en els preus que està'l sabó,
tots durem la roba bruta.
Tot s'aixeca, tot s'alsa i s'apuja,
i les peles se'n van com la pluja.
I a n'el poble senzill i ignorant,
la camisa li van aixecant
els polítics xerrant.

ELS BALLS D'ENVELAT

A OLESA

Primers de segle XX

1. El Olesano, vals	M. Casanovas
2. Els Nois d'Olesa, poema	Joan Coca
3. De Olesa a la Puda, pasdoble	Feliu Monné
4. Los Polacos, schotisch	Francesc Monné
5. La festa major, poema	Joan Coca
6. Pantiqueta, sardana	Agustí Monné
7. Niu d'amor, vals boston	Andreu Monné
8. Caramelles, poema	Joan Coca
9. La mariposa, polca	Francesc Monné
10. El Olesan, pasdoble	Josep Boada
11. Cuplets sobre els temps que corren, poema	Joan Coca
12. Violettes, foxtrot	Jaume Guardiola
13. Samitier, pasdoble	Josep Monné
14. Tio Nel, jo, vals jota	Francesc Monné

Cobla Vila d'Olesa 2012

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Ajuntament
d'Olesa de Montserrat
Baix Llobregat - Barcelona

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Comunitat
Mitera
Olesana secl
Fundada any 1988

l'arre
ACCO CULTURAL